

**УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-СОЦІОЛОГІВ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА ПРО МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО
ПРАЦІВНИКА: ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ**

Бойко В.О., Сухініна Д. Г.

Наук. керівн. : д-р наук з держ. упр., проф. **Сичова В. В.**
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У сучасних соціальних службах м. Харкова існує проблема гендерної нерівності: кількість жінок вища за чоловіків. Через військові дії на Сході України збільшується кількість людей із інвалідністю, в основному чоловіків. Для їх обслуговування часто потрібна неабияка фізична сила. Оскільки в більшості соціальні працівники – жінки, то вони через свої фізичні особливості не можуть надати деяких соціальних послуг людям з інвалідністю. На даний момент Харківська область є одна з найближчих до військового конфлікту. Тож проблема гендерної нерівності серед соціальних працівників є досить гострою.

Харківський національний університет (ХНУ) імені В. Н. Каразіна є одним із вищих навчальних закладів, який готує фахівців за спеціальністю «соціальна робота». Уявна модель соціального працівника серед студентів даного закладу може надати показову інформацію з даної проблеми.

Мета роботи – визначити та порівняти уявну модель соціального працівника серед студентів/студенток 1-4 курсів соціологічного факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна за спеціальністю «соціальна робота».

Згідно з теорією С. Московичі, уявлення – це сукупність взаємопов'язаних понять, які формують особистісні висновки щодо будь-якого процесу або предмету; твердження, що виникає під час міжособистісної взаємодії в повсякденності людей [2]. Уявна модель формується завдяки первинній інформації про соціальних працівників. Під час навчання в університеті у студентів формується зміст цього знання та формується установка тобто відношення студентів до професії. У подальшому ця уявна модель є основним взірцем того, яким має бути

соціальний працівник, тобто спонукає на певні дії студентів як професіоналів у своїй сфері.

Модель містить таку структуру, згідно з якою проводилося опитування студентів: *кваліфікаційні вимоги* (знання та уміння); *вимоги до особистості* (стать, вік, здібності); *ціннісні орієнтири* (робота, родина, гроші, соціальний статус, людина та суспільство) [1].

Опитано 32 особи серед яких 22 жінки і 10 чоловіків. Навіть такий дисбаланс серед опитаних свідчить про існування гендерної нерівності в подальшому, адже нинішній набір на дану спеціальність відображає майбутню ситуацію в соціальній сфері. Більшість чоловіків (7 осіб) та жінок (15 осіб) відповіли, що соціальний працівник – це професійно підготовлений фахівець, який має необхідну кваліфікацію в сфері соціальної роботи. Тобто професія соціального працівника передбачає наявність вищої освіти.

На думку 6 чоловіків, соціальним працівником може бути і чоловік і жінка. Лише 3 чоловіка вважають, що це – суто чоловіча робота. Більшість жінок (17 осіб) також вважають, що робота в соціальній службі не є принципово жіночою або чоловічою. Натомість 5 жінок впевнені, що це – лише жіноча робота. Тобто для більшості студентів дана професія не має чіткого гендерного розмежування.

Стосовно віку соціального працівника, більшість чоловіків (7 осіб) вважають, що соціальний працівник має бути людиною 27-32 років. Менше половини жінок (9 осіб) стверджують, що дана професія не має вікових обмежень. Тому можна вважати, що чоловіки допускають можливість працювати на цій роботі в молодому віці. У свою чергу, жінки допускають можливість працювати соціальним працівником протягом життя.

На питання щодо напрямів діяльності соціального працівника, більшість (8) чоловіків вважають, що його робота полягає в організації заходів та наданні соціальних послуг. Крім того, 7 із 10 опитаних чоловіків впевнені, що соціальний працівник має не лише надавати послуги, але й контролювати їх надання. 6 чоловіків відзначають, що соціальні працівники мають установлювати контакт з клієнтом, 3 – надавати консультації. Усі опитані жінки (22), у свою чергу, цілком впевнені, що соціальний працівник має організовувати та надавати соціальні послуги.

Установлення контакту з клієнтом є значущим напрямом діяльності соціальних працівників для 19 опитаних студенток. Також абсолютна більшість (18) жінок вважають, що соціальний працівник виконує функції консультанта в соціальній роботі. Лише половина жінок (12) вважають необхідною для даної професії функцію контролю за наданням соціальних послуг.

Результати опитування свідчать, що для чоловіків важливим є управлінський аспект роботи, тобто чоловіку важливо відчувати себе лідером. У свою чергу, жінки сприймають цю роботу як консультативну, тобто головним аспектом є надання порад та інформації з приводу проблем клієнта. Уміння соціального працівника, на думку чоловіків, полягають у тому, щоб аналізувати складну ситуацію (7 осіб), швидко орієнтуватися в складній ситуації (6 осіб), наставляти клієнта на самостійне вирішення проблеми (6 осіб).

Більшість жінок (17 осіб) також вважають, що соціальний працівник має вміти аналізувати складну ситуацію, швидко орієнтуватися в складній ситуації (19 осіб) та прогнозувати розвиток ситуації (15 осіб).

8 жінок, на відміну від більшості чоловіків, вважають, що наставляти клієнта на самостійне вирішення складної ситуації не є важливим умінням для соціального працівника. Натомість половина чоловіків (5 осіб) не вважають прогнозування розвитку ситуації одним із важливих вмінь соціального працівника.

За результатами анкетного опитування відчувається різниця в моделях соціального працівника в уявленнях жінок і чоловіків. Жінки схильються до того, що соціальний працівник є помічником, який завжди буде поруч та допоможе у вирішенні труднощів. В уявленнях чоловіків, соціальний працівник виконує роль наставника, який також поруч та допомагає, проте він діє опосередковано. Чоловіки так вибудували пріоритети якостей, властивих соціальному працівнику: стресостійкість (7 осіб); гуманність (5 осіб); надійність (5 осіб); відповідальність (5 осіб). В уявленнях жінок пріоритетними мають бути такі якості у соціального працівника: стресостійкість (15 осіб); відповідальність (14 осіб); комунікабельність (13 осіб). Цікаво, що жінки, на відміну від чоловіків, не вважають надійність та гуманність основними рисами соціального

працівника (відповідно, 8 та 9 осіб). У свою чергу, 4 чоловіка не відносять до важливих якостей соціального працівника комунікабельність. Це ще раз підтверджує, що чоловіки відводять соціальному працівнику опосередкований вплив на ситуацію. Натомість жінки уявляють соціального працівника як «постійний супровід», завжди «на зв'язку».

В уявленнях чоловіків соціальному працівнику мають бути притаманні такі цінності: людина та суспільство (8 осіб) та власний розвиток (6 осіб). В уявленнях жінок для соціального працівника також домінуюче значення має людина та суспільство (21 осіб), але на другому місці стоїть родина/особисті відносини (17 осіб). Безперечно, що ціннісна орієнтація чоловіків і жінок пов'язана з цінностями демократичного суспільства, серед яких головною є людина. Проте власний розвиток як цінність зазначили чоловіки, екстраполюючи свої бажання самореалізації у професії. Студентки своїми відповідями підтвердили існування традиційних гендерних стереотипів, серед яких жінка має більше перейматися добробутом родини, ніж власною самореалізацією.

Таким чином, опитування показали суттєвий вплив традиційних гендерних стереотипів на студентів-соціологів ХНУ імені В. Н. Каразіна. Чоловіки зробили проекцію моделі соціального працівника на себе. Тому визначили, що, будучи кваліфікованими, у своїй професії вони мають успішно реалізуватися, бути управлінцями та лідерами. Традиційний гендерний стереотип «ідеального чоловіка» (заробітчанина, керівника та надійної опори в сім'ї) наклав відбиток на модель соціального працівника в уявленнях студентів-чоловіків.

Відповіді студенток також показали сильний вплив традиційних гендерних стереотипів. У їх уявленнях якості дружини та матері мають домінувати над професійними здібностями соціального працівника-жінки. Управлінські та лідерські якості студентки швидше приписують чоловікам, ніж жінкам. Тому жінки визначили, що соціальний працівник має виконувати консультаційну роботу, яка не потребує лідерських якостей.

Студенти-соціологи ХНУ імені В. Н. Каразіна за спеціальністю «соціальна робота» є майбутніми соціальними працівниками. Результати проведеного серед них соціологічного дослідження, на жаль, засвідчили,

що проблема гендерної нерівності в соціальній сфері буде вирішена не скоро. Представляється, що соціальні працівники ще значний час будуть представлені в основному жінками.

Література

1. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. – Вип. 80. Соціальні послуги[Електронний ресурс] : Затверджено Наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 14.10.2005 № 324: – Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v0324203-05>
2. Московичи С. Социальное представление: исторический взгляд / С. Московичи // Психологический журнал. – 1995. – Т. 16. – № 1. – С. 3-18; № 2. – С. 3-14.